

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINING MAQSAD VA VAZIFALARI, TA'LIM SAMARADORLIGI YUKSALTIRISH

*Qoraqalpog'iston Respublikasi
To'rtko'l tumani 62-son maxsus yordamchi
maktab defektolog o'qituvchisi
Bekniyozova Manzura Jumabayevna*

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimining maqsad va vazifalari va ta'lim tizimini yanda takomillashtirish haqida aytib o'tilgan.

Аннотация: в данной статье говорится о целях и задачах системы дошкольного образования и совершенствовании системы образования.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayoni, samaradorlik, bolalar, pedagoglar, faoliyat, ta'lim-tarbiya, maqsad.

Ключевые слова: образовательный процесс, эффективность, дети, педагоги, деятельность, воспитание, цель.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari jamiyat taraqqiyotida muhim o'rin tutib, kelajak avlodni har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllantirishda asosiy bo'g'in hisoblanadi. Ushbu muassasalarning maqsad va vazifalari to'g'ri belgilanganida, ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligi ortadi, bolalarning intellektual, ijtimoiy, jismoniy hamda ma'naviy rivoji ta'minlanadi.

Bugungi kunda ta'lim samaradorligini takomillashtirish uchun innovatsion pedagogik yondashuvlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o'qitishning zamonaviy metodlari va xalqaro tajribalarni milliy an'analarga uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachilar malakasini oshirish, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish va ta'lim jarayonini muntazam monitoring qilish orqali maktabgacha ta'lim tizimi yanada rivojlanadi.

Bog'cha yoshidagi bolalarning o'yinlari atrofdagi narsa va xodisalarni bilish quroli bo'lish bilan birga yuksak ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Boshqacharoq qilib aytganda, uyin qudratli tarbiya qurolidir. Bolalarning uyinlari orkali ularda ijtimoiy foydali, ya'ni yuksak insoniy hislatlarni tarbiyalash mumkin. Bundan tashqari, agarda biz bolalarning uyini faoliyatlarini tashkaridan kuzatsak, uyin jarayonida ularning barcha shaxsiy hislatlari(kimning nimaga kuprok qiziqishi, kobiliyati, irodasi temperamenti) yakkol namoyon bulishini kuramiz.

Maktabgacha ta'limning asosiy maqsadi — bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun qulay shart-sharoit yaratish hamda sog'lom, barkamol shaxs sifatida shakllantirishdir. Ushbu maqsad quyidagi yo'nalishlarda o'z ifodasini topadi:

- **Bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish** – tafakkur, xotira, e'tibor va tasavvurini kengaytirish.
- **Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish** – jamoada ishlash, o'zini ifoda etish, muloqot madaniyatini rivojlantirish.
- **Axloqiy tarbiya** – milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish.
- **Jismoniy sog'lomlashtirish** – sog'lom turmush tarzini targ'ib etish, sport va harakatli o'yinlar orqali sog'lom rivojlanishni ta'minlash.
- **Ijodkorlik va qobiliyatlarni rivojlantirish** – musiqa, rasm, qo'g'irchoq teatri, sahna ijrosi orqali iste'dodlarni qo'llab-quvvatlash.

Pedagogik hamkorlikning asosiy holatlari-ta'limga tarbiyachi va tarbiyalanuvchining o'zaro ijodiy hamkorligi sifatida munosabat; majburlamasdan o'qitish; qiyin maqsad g'oyasi (tarbiyalanuvchining oldiga murakkab maqsad qo'yiladi va uni yengib o'tishiga ishonch hissi singdiriladi); tayanchdan foydalanish (tayanch signallar); o'z-o'zini tahlil qilish (tarbiyalanuvchilar faoliyati natijalarini yakka tartibda va jamoa bo'lib muhokama qilish); erkin tanlov (tarbiyachi tomonidan ixtiyoriy ravishda tarbiyalanuvchilarning o'quv dasturini yaxshiroq o'zlashtirishlarini maqsad sifatida belgilab o'qitish vaqtini tanlashi); guruhning intellektual foni (o'qitishning mazkur bosqichida ahamiyatli hayotiy maqsadlarni qo'yish va tarbiyalanuvchilar tomonidan dasturga nisbatan kengroq bilimlar egallash); shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi.

Ta'lim jarayoni tarbiyalanuvchi shaxsiga yo'naltirilganligidan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning ta'lim-tarbiyasi shaxsning rivojlanishida ijodiy va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda ta'lim-tarbiyaning usul va uslublari tizimidan tashkil topgan hamkorlik pedagogikasi tamoyillariga tayanib amalga oshirilishi lozim. Ta'limning natijalari tarbiyalanuvchida hozirjavoblik, mehribonlik, muloqotchanlik, rostgo'ylik, haqiqatparvarlik, maqsad sari intilish, tashabbuskorlik, dadillik, tashkilotchilik, mehnatsevarlik, javobgarlikni his qilish, ziyraklik, vazminlik, mardlik, mustaqillik, ishchanlik, kuzatuvchanlik, topqirlik kabi shaxsiy fazilatlarining o'zgarishida namoyon bo'ladi. Ta'lim orqali inson va fuqaroning zamonaviy jamiyatga takomillashuvi hamda har tomonlama kirishuvi (qorishib ketishi) ta'minlanadi; zamonaviy bilimlar darajasiga mos keluvchi dunyo tasviri shakllanadi; dunyo darajasiga mos keluvchi shaxsning milliy va dunyoviy madaniyatga integratsiyasini zamin tayyorlovchi jamiyatning umumiy va professional madaniyati vujudga keladi; jamiyatning milliy kadrlar salohiyati ishlab chiqiladi va rivojlantiriladi.

Ta'lim samaradorligini takomillashtirish yo'llari

- **Innovatsion metodlarni joriy etish** – STEAM, Montessori, interfaol o'yinlar kabi yondashuvlardan foydalanish.

- **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish** – raqamli ta'lim platformalari, multimediali vositalar, interaktiv doskalar.
- **Tarbiyachilar malakasini oshirish** – doimiy trening, seminar va kurslar tashkil etish.
- **Monitoring va baholash tizimini yo'lga qo'yish** – ta'lim natijalarini muntazam tahlil qilish va rivojlanishga yo'naltirish.
- **Oila va jamiyat bilan hamkorlik** – bolalarning ijtimoiylashuvini kuchaytirish va tarbiyaviy jarayonda uzviylikni ta'minlash.

Maktabgacha yoshda tarbiyalanuvchi buyumlarning alohida yuzaki xususiyatlarini qabul qilishning yuqori cho'qqilarini egallaydi, ko'rgazmali shakldagi amaliy va aqliy vazifalarning yechimini topadi. Lekin tarbiyalanuvchi hali buyumlarning ko'rinishiga ahamiyatsiz bo'ladi. Bu tabiiy hol chunki buyumlar uning uchun mavjuddir va ular tarbiyalanuvchini faqat amaliy va aqliy faoliyat ob'ekti sifatida qiziqtiradi. Maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchi buyumlarning mohiyatini emas, balki ularning tashqi ko'rinishi va ishlatilishiga qarab ish tutadi. Buyumlarning bizlarga qanday ko'rinishi bilan mohiyati o'rtasida katta farq bor. Buyumlarning mohiyati yuzaki emas, u shaxsiy tajriba orqasida yuzaga kelmaydi, to'g'ridan-to'g'ri qabul qilinmaydi. U ijtimoiy tashkillashtirilgan o'quv – dunyoni ilmiy anglash orqali kashf etiladi. Tubdan o'zgartirilgan o'qitish – tarbiyalanuvchi va pedagogning hamkorlikdagi tubdan o'zgartirilgan (ko'rgazmali-rivojlantiruvchi) pedagog va tarbiyalanuvchi shaxsini mustaqil tarbiyalashga yo'naltirilgan faoliyati, qaysiki shaxsiy mazmunni hayotiy bo'shliqda qimmatli ahamiyatga ega bo'lgan, pedagog va tarbiyalanuvchining universallashtirilgan tizimi. Tubdan o'qitish quyidagi yondashuvlarni nazarda tutadi:

Ijtimoiy pedagogik yondashuv.

Uning mazmuni shundan iboratki, tarbiyalanuvchi tomonidan insoniyat tajribasining o'zlashtirilishini ta'minlovchi rivojlanishni amalga oshirish. Bunday yondashuv ta'lim berish jarayonini yakuniy natijaga-tarbiyalanuvchi shaxsining ijtimoiylashuviga erishishga yo'naltirilgan. Uning mohiyati tarbiyalanuvchi tomonidan jamiyatning ahloqiy, ma'naviy o'zgarishlarni tubdan isloh qilishdir. Bunday yondashuvda ta'lim tarbiya beruvchi vazifani bajaradi. Gnoseologik (bilish faoliyati) yondashuv o'qitish jarayoni mohiyatini anglash jarayonidan olib chiqadi va yuzaga kelgan anglash faoliyatini modifikatsiyalaydi (variatsiyalaydi). O'qitish insonning individual rivojlanishini tezlashtiradi, qaysiki ijtimoiy qonunchilikka bo'ysunadi. Shu bilan birga u insonning o'rnatilgan tartibda individual rivojlanishi bilan birga, inson ongining umumiy tarixiy rivojlanishiga ham bog'liqdir.

- O'qish umumiy va individual anglash shakllarini yaqinlashtiradi, individual faoliyatni umumiy anglash tizimiga yaqinlashtiradi, tarbiyalanuvchining

shaxsiy tajribalari va o‘qish va o‘qitish davrida yuzaga kelgan tushunchalar orasidagi tafovutlarni chaqiradi. Gnoseologik o‘qitishning mohiyati ta’lim vazifalarini tabiiy etishda o‘qitilayotgan ob’ektning individuallashtirish jarayonini amalga oshirishdan iborat. Psixologik yondashuv. Bu yondashuv uchun insonning rivojlanishi va bilimlarni o‘zlashtirishini psixologik nazariy bilimlarni yuzaga olib chiqishdan iborat. Aqliy faoliyatning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasini inobatga olgan holda o‘qitish birinchi materiallashgan bosqichdan ikkinchisi, ya’ni tayanch tashqi nutq faoliyatida saqlangan bosqichga o‘tadi. Undan so‘ng aqliy faoliyat to‘liq ichki faoliyatda amalga oshiriladigan uchinchi, yuqori bosqichga o‘tadi. Bunday yondashuvda o‘qitishning mohiyati aqliy faoliyat shakllanishining bosqichlariga mos ravishda solishtiriladi. Bunday yondashuvda o‘qitish tarbiyalanuvchining shaxsiga yo‘naltiriladi va rivojlantiruvchi faoliyatni amalga oshiradi.

Xulosa: Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining maqsad va vazifalari to‘g‘ri belgilanganida, ta’lim samaradorligi sezilarli darajada ortadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va tarbiyachilarning yuqori kasbiy mahorati orqali yosh avlodni kelajakka har tomonlama tayyorlash imkoniyati yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2707-sonli qarori [1]
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahriri), 2020.
3. Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. 09.09.2017 y. PQ-3261-son
4. O‘zbekiston respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida - T.:2019- y.
5. Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida – O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori 391-sonli qarori T.:2019-y